

MANAGEMENTUL FORMĂRII COMPETENȚELOR PEDAGOGICE LA CADRELE DIDACTICE DIN CICLUL PRIMAR

Nina SACALIUC, dr., conf. univ., Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Abstract: *The article „Formation of Future Teachers’ Professional Competences’ deals with current problems of teacher training. The author emphasizes the professional competence together with cognitive, emotional, motivational, and managerial capacities. These competences are thoroughly studied, and thus we can say, that the idea of professional competence brings a significant transition from „what” to „how”. It contributes to the realization of a formative training and also requires an effort of duration and systematic educational actions.*

Keywords: *skills, pedagogical competence, professionalism, knowledge, abilities, skills, attitudes.*

Contemporaneitatea formulează pentru pedagogie una din cele mai dificile cerințe de a crește, de a educa și a forma personalitatea, în contextul valorilor naționale și a celor universale.

Dezideratele învățământului modern, în care accentul se deplasează pe aspectele de ordin formativ, pe elementele calitative ale formării generațiilor tinere, presupun existența unor cadre didactice bine pregătite.

Activitatea pedagogică solicită un ansamblu complex de calități, de capacități din partea cadrelor didactice. Astfel de calități pot fi obținute de profesioniști și specialiști veritabili, dar, cum se poate totuși dobândi profesionalismul și competența pedagogică? Un adevărat profesionalism pedagogic presupune măiestria pedagogică, adică o înaltă competență în specialitate; o pregătire înalt apreciată în teoria și arta instruirii și educație și în domeniul aplicativ al pedagogiei și psihologiei. Acest nivel are prezența unor aptitudini generale, inteligență superioară ce asigură performanță și creativitate în stimularea potențialului spiritual și creativ al elevilor. Un astfel de profesionalism nu se naște și nu se dezvoltă în afara pedagogiei, în calitatea ei de știință, artă și tehnologie. De faptul ce însușiri ale „Eu”-lui său învățătorul le transmite elevilor, ce strune ale sufletului lor el poate să atingă, în multe privințe depinde de viitorul societății noastre. Este înțeles faptul că poate face acest lucru numai acel cadru didactic care singur dispune de competență pedagogică, care este capabil și poate să transmită creator bogăția culturii educaților săi.

Cadrele didactice din ciclul primar trebuie să fie foarte bine pregătite din punct de vedere profesional. Înarmați cu principiile generale ale pedagogiei, cunoscând specificul instruirii elevilor mici, învățătorii vor putea să dirijeze sistematic procesul didactic.

Literatura psihopedagogică a demonstrat că în urma actului de cunoaștere se formează competențe, atitudini. Competențele sunt abordate ca niște dimensiuni de personalitate dobândite după un proces de formare (I. Jinga, M. Călin, N. Mitrofan, E. Istrate). Competența este și o capacitate intelectuală cu posibilități de transfer și care se asociază cu componente afective și atitudinale, de motivare a acțiunii (Potolea 2005).

VI. Pâslaru reprezintă competența ca pe niște „ansambluri structurate de cunoștințe și deprinderi dobândite ce permit identificarea la rezolvarea în diverse contexte ale unor probleme caracteristice unui anumit domeniu (Pâslaru 2005).

Competența pedagogică reprezintă modalitățile de stabilire a nivelului de aplicare a capacităților și talentului pedagogului, când acestuia i se asigură condiții de activitate productivă și creatoare înaltă. Deci, competența pedagogică poate sugera condiția moral-civică, însușirile profesionale, alte însușiri și capacități care ar asigura cadrului didactic un randament opțional operativ în munca de instruire și educație.

Un profesionist, un pedagog dotat trebuie să fie înzestrat mai întâi de toate cu calități moral-spirituale (conștiință națională, spiritualitate, responsabilitate civică și morală), individual-profesionale (erudiție, vocație, pregătire profesională), posedând cunoștințe speciale și practicând metode moderne de instruire (tehnică pedagogică, tehnologii pedagogice, eleganță a comunicării, cultură a vorbirii etc.) și, desigur, inteligență, creativitate (Diaconu 2002).

Prin competența profesională a cadrului didactic am putea înțelege acel ansamblu de capacități cognitive, afective, motivaționale și manageriale care interacționează cu trăsăturile sale de personali-

tate. Competența profesională a cadrului didactic derivă și din rolurile pe care aceștia le îndeplinesc în cadrul actului educațional. Învățătorul transmite cunoștințe elevilor săi, concomitent el creează situații de învățare cât mai favorabile pentru atingerea obiectivelor pedagogice proiectate. El dirijează apoi învățarea, o verifică și o evaluează, îndeplinind însă și rolul de consilier (Socoliuc, Cojocaru 2007).

Analiza prealabilă de formare a competențelor pedagogice la cadrele didactice din ciclul primar ne-a permis să constatăm că la etapa actuală acestei probleme trebuie să i se acorde o atenție deosebită.

În scopul determinării condițiilor de formare a competențelor pedagogice la cadrele didactice din ciclul primar, examinării cauzelor ce duc la dificultăți în formarea competențelor pedagogice, am luat interviu de la cadrele didactice cuprinse în experiment conform următoarelor întrebări.

- 1) Simțiți necesitatea de a vă forma competențele pedagogice în procesul activității profesionale?
- 2) Ce condiții sunt create în școală în direcția respectivă?
- 3) Enumerați modalitățile de lucru în această direcție?
- 4) Aveți o programă individuală orientată la autoinstruirea continuă?

În rezultatul interviului cadrelor didactice supuse experimentului am constatat următoarele: toți simt mereu necesitatea de a-și forma competențele pedagogice, deoarece prezintă calitatea de bază a cadrului didactic. Profesionalismul lui se poate determina prin acțiuni de stabilire și verificare a gradului de curiozitate al elevilor, nivelul educației lor, de care depinde soarta la celelalte etape de vârstă.

Enumerând condițiile create în școală pentru a-și forma competențele pedagogice, cadrele didactice au indicat faptul că sunt atestate la gradele didactice doi, întâi. Astfel, aceasta necesită o pregătire profesională serioasă, au frecventat cursurile de formare continuă, unde și-au îmbogățit cunoștințele în domeniul pedagogiei, psihologiei, metodicilor de predare. De asemenea, s-au familiarizat cu noile tehnici de predare-evaluare, cu tehnologiile educaționale moderne.

O condiție optimă, în opinia lor, este dezvoltarea surselor de informare; schimbul de experiență, seminarele metodologice, orele metodice ce se desfășoară în incinta unității de învățământ.

O bună parte din cadrele didactice au pus accent pe studiul individual, ce asigură soluționarea cu succes a obiectivelor educaționale. Anume aceste cunoștințe alcătuiesc latura specifică a erudiției pedagogului, a competențelor profesionale.

În scopul stabilirii cauzelor ce duc la dificultăți în activitatea profesională a cadrelor didactice, am pus accent pe autoapreciere ca una dintre calitățile esențiale ale personalității pedagogului, ce reprezintă estimarea propriilor posibilități și tendințe spre considerabilitate.

Datele colectate în urma autoaprecierii abilităților profesionale ne-au dat posibilitate să ne convingem că persoanele supuse experimentului autoapreciază competențele și profesionalismul pedagogic cu notele 5, 6, 7, 8; foarte rar cu 9 puncte și nici unul din ele cu 10 puncte.

Meditând asupra acestor rezultate, am concluzionat că pentru a îndeplini lucrul intern, adică autoeducația personalității sale, profesorul trebuie să-și creeze un ideal concret, adică modelul spre care tinde pentru ca să devină un profesionist de înaltă competență.

Analizând rezultatele autoaprecierii de către cadrele didactice cuprinse în experiment, am observat un șir de dificultăți în activitatea profesională. În deosebi, ei au accentuat elementele care afectează activitatea lor practică. În continuare vom indica următoarele elemente:

- Lipsa competenței în domeniul cunoștințelor fundamentale teoretice (6 persoane).
- Lipsa deprinderilor de a aplica cunoștințele teoretice în activitatea practică (2 persoane).
- Lipsa deprinderilor de a comunica cu elevii (2 persoane).
- Lipsa capacităților de improvizare, de a vorbi frumos și a avea maniere frumoase (7 persoane).
- Lipsa capacităților de dezvoltare potențialul creativ al elevilor (5 persoane).
- Lipsa deprinderilor de educație spirituală (7 persoane).

Un criteriu important în aprecierea competenței și a nivelului măiestriei pedagogice prezintă capacitatea și deprinderea de a se autoeduca. Prima problemă cu care se confruntă învățătorul este problema motivației, necesitatea de a-și mobiliza voința, memoria, intelectul, încrederea în sine, necesitatea de a simți. Pentru a-și pune în valoare resursele și calitățile sale creatoare, pedagogul are nevoie de o motivație puternică, atât de natură internă, cât și externă. Având o motivație slabă sau, în genere, neavând motivație, cadrul didactic este silit să renunțe la autoeducație.

Care este imboldul învățătorului de a continua instruirea și educația sa? Aceste necesități pot fi exprimate prin dorințe de a deveni maestru, și nu pur și simplu învățător, prin dorința de a obține

anumite succese ce să corespundă idealului dinainte schițat. Astfel, necesitatea de autoinstruire îl mobilizează pe pedagog să-și conștientizeze deprinderea, voința, caracterul, memoria, intelectul, înțreaga activitate creativă. Din cele menționate reiese că cadrul didactic trebuie să-și creeze și să respecte condițiile pedagogice, cum ar fi:

- Autoinstruirea, autoeducația, autoaprecierea, autocontrolul.
- Organizarea și dirijarea cu activitățile pedagogice conform tehnologiilor educaționale moderne, ce presupun formarea măiestriei pedagogice.
- Orientarea conținutului, modalităților, metodelor și procedurilor de influență pedagogică.
- Corelația dintre calitățile personale și exigența față de activitatea profesională.

Luând în considerare condițiile pedagogice enumerate, s-a elaborat tematica activităților formative orientate la formarea competențelor pedagogice la cadrele didactice.

În continuare vom descrie unele activități formative cu subiectele puse în discuție.

În cadrul activității formative cu subiectul ***Esența competențelor pedagogice în activitatea profesională a cadrelor didactice*** s-au discutat ideile de bază: competență, competențe pedagogice. Discutând definițiile ce țin de competență s-au accentuat reflecțiile teoretice în tratarea conceptelor.

Subiecții au tratat definiția de competență drept o capacitate intelectuală ce dispune de variate posibilități de transfer, capacitate care-și asociază competențe afective și atitudinale de motivare a acțiunii.

- Competența prezintă un amestec de cunoștințe, aptitudini, priceperi, deprinderi ce se exteriorizează ca fapt, fiind direct utile pentru realizarea contextului particular al unei situații care solicită rezolvarea unei probleme.
- Competențele sunt considerate drept cunoștințe care au devenit operaționale.
- Competența este o capacitate intelectuală cu posibilități de transfer și care se asociază cu componente afective și atitudinale, de motivare a acțiunii.

Descifrând definiția competenței pedagogice s-a accentuat că constă în rolurile, responsabilitățile și funcțiile pedagogului. Competențele pedagogice sunt într-un proces continuu de restructurare, transformare și diversificare datorită faptului că societatea are nevoie permanent de oameni care dispun de capacități.

La activitatea cu subiectul ***Profesionalismul cadrului didactic*** au luat cuvântul învățătorii cu experiență, subliniind faptul că profesionalismul ține de competența pedagogică, care este îmbinarea și utilizarea armonioasă a cunoștințelor, deprinderilor și atitudinilor în vederea obținerii rezultatelor așteptate la locul de muncă. Astfel, s-a subliniat că pentru îndeplinirea la un înalt nivel de performanță și eficiență a activității sale complexe, învățătorul trebuie să-și formeze și să manifeste o gamă variată de calități sau competențe ale personalității sale, care să-l determine ca specialist. Au fost scoase în evidență *calitățile principale* ale personalității pedagogului ce țin de formarea competențelor la cadrele didactice:

- Pregătirea de specialitate, care îl face să fie specialist de înaltă calificare și competență.
- Capacitatea de creație științifică, orizont cultural larg.
- Pregătire, competență, tact și măiestrie pedagogică.
- Capacitate de perfecționare profesională continuă.
- Profil moral-civic demn și capacitate managerială.

S-a subliniat faptul că pregătirea de specialitate constituie calitatea esențială pentru exercitarea cu competență și eficiență a muncii de pedagog, fiindcă cere responsabilitate, eforturi, pasiune, iubire de adevăr, erudiție. S-a ajuns la concluzia că cultura de specialitate înseamnă stăpânirea la cel mai înalt nivel a conținutului procesului educațional în așa fel, încât competența profesională să nu aibă nicio fisură. S-a accentuat că cultura pedagogică, la rândul ei, presupune o temeinică pregătire psihologică, pedagogică și metodică, ce se impune cu cea de specialitate, ridicând astfel valoarea pregătirii profesionale.

În discuții s-a ajuns la un numitor comun cu referire la pedagogii contemporani: cadrul didactic trebuie să fie un bun cunoscător al tehnologiei didactice și un participant de succes al profesiei pedagogice, dar în același timp și unul care manifestă inițiativă, este creativ, flexibil, atent și sensibil la nevoile și aspirațiile elevilor.

La ședința cu subiectul ***Caracteristicile competențelor pedagogice*** s-a evidențiat faptul că competența este complexă, fiindcă ea integrează cunoștințele, strategiile, abilitățile, atitudinile într-un

proces bazat pe manifestări. S-a accentuat faptul că competența este relativă, se dezvoltă pe parcurs, trecând de la un nivel inferior spre unul mai superior.

Competența este potențială, deoarece ea poate fi proiectată și evaluată, se bazează pe procesele care permit să genereze rezultate. Competența este exercitată într-o anumită situație, fiindcă se manifestă prin capacitatea de a administra cu eficiență o situație sau prin modificarea situației în care această competență este utilizată.

Competența este transferabilă, dat fiind faptul că ea trebuie să genereze o diversitate de performanță într-o diversitate de contexte.

Competența este conștientă și asociată necesităților și intențiilor dar cadrul didactic în cazul dat trebuie să posede capacitatea de a gestiona competența pe care o deține.

Conform caracteristicilor competențelor respective s-au discutat ideile ce țin de dezvoltarea lor în activitatea pedagogică. S-a subliniat faptul că competențele pedagogice se dezvoltă în cursul formării inițiale și pentru dezvoltarea lor este necesar un curriculum obligatoriu. Ele sunt conexe aptitudinilor pedagogice: comunicativitate, empatie, învățare, conducere, analiza, diagnoza și prognoza, proiectarea, organizarea, îndrumarea, dirijarea, evaluarea și decizia.

În concluzie la acest subiect s-au subliniat următoarele momente: a fi competent înseamnă a fi performant într-o multitudine de contexte. Un învățător preocupat de cariera sa dorește să fie capabil să mobilizeze și să integreze resursele disponibile pentru a acționa eficient într-un spectru larg de contexte profesionale. Un cadru didactic preocupat de activitatea sa profesională și pe propriul progres dorește să fie capabil să motiveze și să integreze resursele disponibile pentru a face față cerințelor contemporane.

Activitatea cu subiectul *Expresivitatea și tehnica vorbirii învățătorului* a fost orientată la discuția ideilor de bază: bogăția vorbirii, laconismul, claritatea vorbirii, emoționalitatea, folosirea mijloacelor lexicale.

Vorbind despre comunicarea pedagogului s-a accentuat faptul că ea este chemată să asigure o interacțiune productivă dintre învățător și elevi; o influență pozitivă a învățătorului asupra conștiinței, sentimentelor elevilor în scopul formării și corijării convingerilor și motivelor activității, percepției depline și aprofundării cunoștințelor în procesul instruirii; organizării raționale a activității instructive și practice a elevilor.

Cu un viu interes au fost discutate de către învățători funcțiile comunicării: asigurarea transmiterii depline a cunoștințelor; asigurarea unei activități instructive a elevilor; asigurarea atitudinii reciproce productive dintre învățător și elevi. Funcția ce asigură transmiterea cunoștințelor a fost evidențiată ca primordială. Cadrele didactice au menționat faptul că sarcina pedagogică a vorbirii învățătorului în timpul expunerii materialului nou este de a contribui nu numai la transmiterea cunoștințelor, dar și la formarea la elevi a atitudinii emoționale față de el.

Profund a fost dezvoltată funcția ce asigură activitatea instructiv efectivă, ce duce la un tempou optimal al vorbirii, la un stil al conduitei comunicative al învățătorului la lecție. Aici unii învățători au pus accent pe corectitudine, cerințe înalte față de sine și elevi. O bună parte din învățători (îndeosebi cei cu experiență) au indicat faptul că funcția ce ține de asigurarea atitudinilor reciproce productive dintre învățători și elevi este de frunte, deoarece în baza ei se realizează instruirea și educația. Vorbirea învățătorului în acest caz îndeplinește rolul de reglator al acestor relații și mijloacelor de atingere. Unii din ei au menționat că depinde mult de stilul individual al comunicării învățătorului, de caracterul pozițiilor sociale în sfera comunicării.

Cuvântul de încheiere la subiectul propus în discuție l-a prezentat un învățător cu experiență, unde a pus accent la următoarele momente: conduita comunicativă a învățătorului prezintă nu numai un proces simplu de a vorbi, de a transmite informație, dar și o astfel de organizare a valorii și a conduitei verbale a învățătorului care influențează la crearea atmosferei emoțional-psihologice a comunicării pedagogului cu elevii; la caracterul atitudinilor reciproce dintre ei, la stilul de lucru.

Activitatea cu subiectul *Personalitatea învățătorului și creativitatea* a fost desfășurată sub formă de lecție-conversație și a urmărit scopul de a-i face pe învățători să conștientizeze rolul potențialului creativ în formarea competențelor pedagogice. Au fost puse în discuție următoarele subiecte:

- 1) Aptitudinea pedagogică.
- 2) Capacitățile pedagogului capabile să asigure eficiența acțiunii educative.

3) Cum ar trebui să arate pedagogul-model.

4) Etapele creativității.

Învățătorii au participat activ în discuție. Ei au prezentat informație unde au descris aptitudinea pedagogică ce se înscrie la nivelul personalității, în șirul aptitudinilor individuale, situându-se alături de alte componente, cum sunt inteligența, agerimea minții, tenacitatea etc. Pe măsura exercitării profesiei de pedagog, paralel cu dezvoltarea aptitudinii pedagogice, se produce o plenitudine a personalității, calitățile mai desăvârșite ținând de specificul profesiei.

În timpul discuției cadrele didactice cuprinse în experiment au făcut analiza capacităților capabile să asigure eficiența acțiunii educative. S-au evidențiat două grupe de capacități: *psihopedagogice* și *psihosociale*.

În urma analizei capacităților ce fac parte din prima grupă, învățătorii au pus accent pe următoarele:

- Capacitatea de a determina gradul de dificultate a materialului.
 - Capacitatea de a face materialul accesibil.
 - Capacitatea de a înțelege, de a pătrunde în lumea interioară.
 - Capacitatea de a crea noi modele instructiv-educative, conform cerințelor situației educative.
- S-au discutat cu un viu interes și capacitățile ce întrunesc a doua grupă:
- Capacitatea de a adapta.
 - Capacitatea de a stabili cu ușurință relații.
 - Capacitatea de a influența elevii.
 - Capacitatea de a fi comunicativ.
 - Capacitatea de a practica diferite modalități de conducere.

Discutând pe marginea întrebării „Cum ar trebui să arate un pedagog competent?“, învățătorii au pus accent pe creativitatea pedagogică, care cere o inteligență specifică, și corelează direct cu inteligența verbală, cu cea comunicativă, de proiectare a interacțiunii, de improvizare a metodelor. Un învățător cu experiență a vorbit despre etapele creativității, ce au fost discutate cu un viu interes. Au fost evidențiate următoarele etape:

1) De *pregătire*: pedagogul acumulează informație, formulează ipoteze.

2) De *incubare*: pedagogul acumulează și creează date, idei, modele de soluționare a noilor sarcini educaționale.

3) De *inspirație* și *creare a noului*: pedagogul creează teorii, sisteme, metode, tehnologii noi.

4) De *verificare*, în care pedagogul verifică autenticitatea, eficiența practică și teoretică a valorii produsului creativ.

În încheiere cadrele didactice au expus unele opinii cu privire la nivelul creativității, pe care îl atinge învățătorul la fiecare etapă. Astfel, la etapa întâi predomină *nivelul expresiv*. În etapa a doua se manifestă *nivelul productiv*. În etapa a treia se face remarcant *nivelul inovativ*, ce sporește productivitatea educațională. La etapa a patra predomină *nivelul inventiv*, de realizare și verificare a unor teorii, idei, tehnologii productive și inovative în baza unor gânduri și restructurări noi.

În concluzie vom menționa faptul că devenirea unui cadru didactic competent prezintă un proces complicat, în care factorul decisiv este însușirea cunoștințelor, formarea abilităților, capacităților, aptitudinilor pedagogice.

Deci pentru a fi un cadru didactic în ciclul primar trebuie să ai și să demonstrezi competențe de specialist și competențe de pedagog. Este necesar ca profesia de dascăl să fie învățată ca oricare altă profesie care implică însușirea unei temeinice și competente pregătiri profesionale.

Bibliografie:

1. Socoliuc, N., Cojocaru V., *Formarea competențelor pedagogice pentru cadrele didactice din învățământul universitar*, Chișinău, Editura Cartea Moldovei, 2007.
2. Diaconu, M., *Competența pedagogică și performanțele profesionale. Standarde profesionale pentru profesia didactică*. Coord. Lucia Gliga, București, Consiliul național pentru pregătirea profesorilor, 2002.
3. Jinga, I., Istrate, E., *Manual de pedagogie*, București, ALL Educațional, 1998.
4. Potolea, D., *Teoria curriculumului*. Note de curs, București, 1991.
5. Pâslaru, Vl., Papuc L., *Construcția și dezvoltarea curriculară. Cadru teoretic*, Centrul de resurse curriculare, Moldova, UPS „Ion Creangă”, 2005.